

Upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) – genomförande av direktiv 2001/84/EG

Till näringsutskottet

Näringsutskottet har berett kulturutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2006/07:79 om upphovsmannens rätt till ersättning vid vidareförsäljning av originalkonstverk (följerätt) och eventuella motioner. Under motionstiden har en motion inkommit, 2006/07:N13 av Siv Holma m.fl. (v). I motionen yrkas att riksdagen ska besluta att 26 p § andra stycket lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ges följande lydelse:

Den som är ersättningsskyldig skall till inkasserande organisation lämna redovisning över försäljningen av verk. På begäran av organisationen skall den ersättningsskyldige redovisa de försäljningar som gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. Om organisationen begär det skall redovisningen vara attesterad av auktoriserad revisor. Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att lämna nämnda redovisning döms till böter.

Kulturutskottet yttrar sig i det följande över de kulturpolitiska aspekterna på förslagen och motionen.

Grundläggande inom upphovsrätten är rätten för konstnärer m.fl. att få betalt för utfört arbete. Denna rätt regleras i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL). Utan upphovsrätten skulle alla former av kulturellt skapande starkt hämmas.

Sedan 1996 finns särskilda bestämmelser i URL om rätt till ersättning för konstnärer när exemplar av deras konstverk säljs vidare, s.k. droit de suite eller följerätt. När denna rätt infördes i den svenska lagstiftningen angavs i förarbetena att tungt vägande kulturpolitiska skäl motiverade införandet. Bildkonstnärernas ställning skulle stärkas genom att de i likhet med bl.a. författare och kompositörer bättre skulle kunna utnyttja den ekonomiska delen av sin upphovsrätt. Bildkonstnärernas rätt till ersättning före 1996

var begränsad på så sätt att ersättning utgick endast vid överlåtelsen av själva originalexemplaren, medan t.ex. kompositörer kunde begära ersättning vid upprepade tillfällen när deras verk framfördes offentligt vid en konsert.

Kulturutskottet vill till en början understryka att det ursprungliga motivet till följerätten – att stärka bildkonstnärernas ställning – även fortsättningsvis bör vara vägledande vid genomförandet av det nu föreslagna direktivets regler.

Direktivet är tvingande i stora delar, dvs. Sverige måste införa direktivets bestämmelser i den svenska lagstiftningen. I de delar där direktivet är dispositivt och där medlemsstaterna själva ges möjlighet till alternativa lösningar har regeringen enligt kulturutskottets bedömning valt alternativ som på ett i huvudsak tillfredsställande sätt tillgodoser målsättningen att stärka bildkonstnärernas ställning.

Detta gäller bl.a. nivån på procentsatsen vid beräkningen av följerättsersättningen. Direktivet ger medlemsstaterna rätt att i ett avseende själva välja procentsats, nämligen när det är fråga om försäljningspriser upp till 50 000 euro. Här medger direktivet 4 eller 5 % på försäljningspriset. Regeringen har valt den högre procentsatsen, något som gynnar upphovsmännen.

Vidare har regeringen föreslagit att rätt till följerättsersättning även fortsättningsvis ska gälla om försäljningspriset exklusive mervärdesskatt överstiger en tjugondel av prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. För 2007 innebär det ett försäljningspris på 2 015 kronor, att jämföra med direktivets tillåtna minimigräns på högst 3 000 euro.

Kulturutskottet välkomnar båda dessa förslag från regeringen och beaktar därvid särskilt att en stor andel av den följerättsersättning som betalas i dag kommer från försäljningar där försäljningspriset är relativt lågt. År 2003 avsåg drygt 80 % försäljningar där priset inte översteg 30 000 kronor och 45 % försäljningar där priset inte översteg 5 000 kronor.

Kulturutskottet vill i det följande peka på tre frågor där direktivet är dispositivt, dvs. medger avvikelser från dess bestämmelser, och där det enligt utskottets mening kan finnas anledning att närmare överväga regeringens förslag.

Den första frågan – som inte närmare berörs i propositionen – gäller på vilket sätt information om en försäljning ska nå fram till en organisation som i upphovsmannens ställe har rätt att kräva in följerättsersättning.

Regeringen föreslår, i likhet med vad som gäller i dag, att den som är ersättningskyldig ska på begäran av en organisation redovisa de ersättningsgrundande försäljningar som har gjorts under de tre närmast föregående kalenderåren. Förslaget innebär att den som är ersättningskyldig för följerätt kan vänta med att redovisa och betala till dess en organisation som har rätt att kräva in ersättning begär redovisning för gjorda försäljningar som omfattas av följerätten.

Enligt utskottets uppfattning kan lämpligheten av en sådan ordning ifrågasättas med tanke på den stora mängden försäljningar av konstverk som sker i Sverige och som berörs av följerätten. Bara att ta reda på vilka försäljningar som har ägt rum blir för den eller de organisationer som har att kräva in följerättsersättningar oerhört betungande.

I Norge, Danmark och Finland åligger det den ersättningskyldige att självmant informera insamlade organisation om de försäljningar som har gjorts.

Kulturutskottet anser att det finns anledning att överväga om en sådan ordning bör föredras framför den nu föreslagna.

Den andra och tredje frågan som det enligt kulturutskottet kan finnas anledning att överväga ytterligare och som ingående berörs i den väckta motionen gäller hur kontrollen av skedda försäljningar av konstverk bör utformas och vilka sanktioner som bör finnas vid bristande redovisning.

Ett kontrollsystem som inte fungerar tillfredsställande har inte bara nackdelen att det drabbar upphovsmännen ekonomiskt utan ger också upphov till bristande konkurrens mellan aktörerna på konstmarknaden. Det finns därför enligt kulturutskottets uppfattning anledning att överväga en ordning som motverkar sådana konsekvenser.

En effektiv kontroll skulle säkerligen kunna åstadkommas om den ersättningskyldige åläggs att redovisa all försäljning, dvs. inte bara försäljningar som omfattas av följerätten. En sådan ordning skulle emellertid bli administrativt betungande och innebära en vittgående, ofta omotiverad insyn i den ersättningskyldiges verksamhet. Ett alternativ skulle kunna vara att en insamlade organisation skulle tillerkännas rätt att begära uppgifter om särskilda skäl föreligger för det. Ett mindre långtgående alternativ skulle kunna vara att endast försäljningar som omfattas av följerätten redovisas. Väljer man det alternativet skulle det kunna krävas att det till redovisningen fogas ett intyg, förslagsvis av företagets revisor, att redovisningen omfattar alla försäljningar där följerättsersättning ska betalas.

Ytterligare ett alternativ är det som motionärerna anger, nämligen en redovisning av alla försäljningar och att en sådan redovisning ska, om organisationen begär det, vara attesterad av en auktoriserad revisor.

När det gäller sanktioner kan ifrågasättas om nuvarande ordning med möjligheter till handräckning och vitesföreläggande är tillräckligt effektiv.

I propositionen anger regeringen att det inte är lämpligt att tillgripa en så drastisk åtgärd som kriminalisering och att de möjligheter som enligt gällande rätt finns att kontrollera överlåtelse som grundar en rätt till ersättning är tillräckliga för att på ett praktiskt sett garantera följerätten.

En straffsanktionering har emellertid ansetts behövlig av den organisation som framför allt svarat för indrivningen av följerättsersättningar, Bildkonst Upphovsrätt i Sverige ek. för., (BUS), och i såväl Danmark, Finland som Norge har införts en ordning där böter kan ådömas den som underlåter att redovisa gjorda försäljningar som omfattas av följerätten.

Regeringen har i propositionen angivit att en översyn ska göras av 3 kap. URL tillsammans med bl.a. en redaktionell översyn av hela lagen. Denna översyn ska enligt propositionen inledas inom det närmaste året. Kulturutskottet anser att de ovan berörda tre frågorna om redovisningsskyldighet, kontroll och sanktioner bör övervägas ytterligare vid denna översyn.

Det kan tilläggas att i den proposition som låg till grund för följerättsersättnings införande 1996 (prop. 1994/95:151) anges bl.a. att upphovsrätten är ett rättsområde där det traditionellt har funnits en likartad lagstiftning i de nordiska länderna och att det är av stort värde att vi behåller denna rättslikhet. Dessutom angavs att en likartad nordisk lagstiftning har praktisk betydelse för det kulturella utbytet i Norden.

Kulturutskottets ställningstaganden innebär sammanfattningsvis att utskottet tillstyrker bifall till propositionen samt föreslår att motion 2006/07: N13, som innehåller yrkande om omedelbar ändring av lagtexten i propositionen, avslås. Utskottet anser vidare att önskemålet om förnyad översyn bör ges regeringen till känna.

Stockholm den 24 april 2007

På kulturutskottets vägnar

Siv Holma

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Siv Holma (v), Cecilia Magnusson (m), Margareta Israelsson (s), Anders Åkesson (c), Nikos Papadopoulos (s), Anne Ludvigsson (s), Gunilla Carlsson i Hisings Backa (s), Dan Kihlström (kd), Olof Lavesson (m), Göran Persson i Simrishamn (s), Solveig Hellquist (fp), Esabelle Reshdouni (mp), Leif Pettersson (s), Solveig Ternström (c), Eva Bengtson Skogsberg (m), Lars Elinderson (m) och Marietta de Pourbaix-Lundin (m).